

1) Зваживши, що з усіх розглянутих творів ніодин не визначувався такими прикметами, які виділяли б його понад інші, журі нікому не призначає літературної репрезентативної нагороди на 1932-3 р.

2) Замість репрезентативної нагороди журі після довгої дискусії рішило роздати тільки премії за надруковані у визначеному речинці твори, що зібрали найбільшу скількість голосів, розділивши загальну суму 1.500 зол. на п'ять рівних частин.

3) Це рішення зв'язане подекуди з винятковими обставинами, в яких була проголошена літературна нагорода досить пізно, так, що не всі автори мали спромогу видати свої твори до означеного речиння.

Преміювані твори такі: Святослав Гординський: „Барви і лінії“, Галина Журба: „Зорі світ заповідають“, Богдан Кравців: „Сонети і строфи“, Ст. Левинський: „З Японського Дому“, Ж. Процишин: „Молоде покоління“.

Львів, 22. I. 1934. ЖЮРІ: Д-р Василь Сімович, голова. Василь Софронів Левницький, секретар. Члени: Д-р М. Гнатишак, В. Дорошенко, Л. Лепкий, К. Малицька, М. Рудницький“.

Скільки разів появилася в „Дзвонах“ моя рецензія на чийсь твори, стільки разів лаяв мене опісля мій знайомий за те, що „непотрібно занечищую літературну критику розважаннями про моральний зміст твору“. При тім мій знайомий покликається на... „Нову Зорю“¹⁾, в котрій була поміщена стаття католіка, професора університету Вагнера про те, яка ціль мистецтва, етична чи естетична, — і саме проф. Фр. Вагнер вирішив, що ціль мистецтва не етична, а естетична²⁾. „Отже в літературній критиці“ — каже мій знайомий — „треба розглядати твір виключно під естетичним оглядом“. Згода, якщо я писав би „літературні критичні“ нариси; та я своїх помічень за такі „чисто літературні“ не вважаю. Вже новітні дослідники теорії літератури, як от н. пр. П. Рибіцький³⁾ стверджує, що наука, яку ми популярно називаємо історією літератури, не має одного предмету, а має їх два; 1) предметом критично-описових дослідів є літературний твір — „психічний витвір, закріплений у змисловій формі, а саме спеціально під письменницьким видом“; — натомість предметом генетичних розслідувань є дійсність, що знаходиться поза поетичним твором, до пізнання котрої цей твір лише засіб. Бо предметом міркувань стає в тих розслідах „людина-творець, кажучи докладніше деякі факти творчого процесу, котрий попередив у душі автора повстання твору“. П. Рибіцький розрізняє ті два предмети дуже виразно й каже, що лише перший з них належить до властивої науки про літературу;

¹⁾ „Нова Зоря“ ч. 60, з 13 серпня 1933.

²⁾ Вагнер стоїть на становищі, що вправді ціль твору не є етична, але естетична, однак він дуже виразно підкреслює, що твір ніяк не може бути неморальним і порушувати наші моральні почування, бо тоді перестав бути естетичним, перестає бути гарним. — *Ред.*

³⁾ Człowiek i dzieło, jako przedmiot badań literackich, „Ruch Literacki“ ч. 7.

натомість генетичні розсліди можна би вважати за осібну ділянку науки, зачисляючи їх частинно то до історії культури, то до психології творчости і психографії.

Погляди Рибіцького доповняють розвідки проф. З. Лемпійського¹⁾. Крім дослідів описового й генетичного проф. З. Лемпійський ставить ще й третій рід дослідів, називаючи їх динамічними; предметом обсервації стають у них наслідки, які викликає дане історичне явище. В приміненню до літератури — динамічні розсліди повинні зайнятися також долею твору, що вже дістався до рук читачів, та його впливу на світ; словом ті розсліди повинні піти в напрямі пізнання „літературного руху“, який викликала дана книжка.

Отже: зовсім не заперечує справедливих міркувань про головну ціль літературного твору — ціль естетичну — ця умовина, що при розгляді якогось літературного твору візьмемо крім естетичних критеріїв також інші, вище намічені. Очевидне й конечно лиш одно: щоби естетичний принцип, осуд „літературности“, форми твору, був першим при наших розслідах. Бо він один рішає, чи даний твір справді література, чи тільки писарщина. Інші критерії, н. пр. етичний, вчиняють те, що дана критика не матиме повного права на назву „чисто літературної“. Та кого від того болітиме голова?..

Цікаво, що дезидерат „чисто літературної“ критики, основно ненависний, і критикам, і творцям сучасної нової Європи з її рухами націоналізму й більшовизму, в часі „gdy lasy płoną“ стає в нас чимось модним... Лянсує його головно Михайло Рудницький у „Ділі“ й тим мабуть критерієм оцінювало жюрі твори кандидатів літературної нагороди Т-ва І. Франка. Не диво: засідаючі в жюрі панове це (за виїмком одного) самі ліберали старої доби і навіть є між ними один б. марксист. Та що ж його робити: українці все були немодні й запізнені. Все нагадують того Архимеда, що в час загальної борні за існування спокійненько креслить на піску свої геометричні фігури. Міцний варвар надбігає й мечем валить — зачміленого інтелектуала. Хто хоче, може над тим плакати; та ліпше їсти обід таким, як його подає Кронос. Коли глядіти на наших інтелектуалів, то мимохіть приходять на думку, що більшовики, вигубили та ку інтелігенцію. Вона ж своєю інерцією та обломовщиною вкупі з безвірницьким аморалізмом і дефетизмом приготувала ґрунт революції. Але така інтелігенція могла б так як викликати, так і завалити революцію. Отже не диво, що всяка революція це така мати, що їсть власні діти. Особливо, коли вони самі в рот лізуть...

Кинувши тих кілька думок — хоч і нудних, та проте прояснюючих дещо моральну мряку нашої доби і місця — розглянемо подрібніше надгороджені твори та застановимося, чи варт вони того відріжнення, яке їх стрінуло.

* * *

¹⁾ Formy historycznego ujęcia zjawisk kultury („Pamiętnik IV zjazdu historyków w Poznaniu“) i Ruch literacki („Ruch literacki“ ч 1 з 1924 р.).

Поазбучно перший нагороджений твір це:

Святослав Гординський. Барви і лінії. Поезії. „Ізмарагд“, Львів 1933. Окладинка, заставки й марка роботи авгора. Тираж 1000 примірників. Ст. 68, 16^о.

„Малярство радо подає руку літературі і мистці пишуть книжки“—тими словами А. Блока сигнує свою збірку віршів молодий, талановитий маляр С. Гординський (до речі: довголітній співробітник „Нових Шляхів“, „Критики“ й „Альманаху лівого мистецтва“, тепер „покаявся“ й перейшов до „Ануму“; „Барви й лінії“ видав „Ізмарагд“, видавництво радикального посла М. Матчака).

С. Гординський як поет це типовий представник інтелекту в поезії. Сам пише:

„Від серця не люблю римованих претенсій
І прямо стіни дру, шукаючи якийсь
Поезії рядок, де хоч маленький сенс є!“

Серед життєвих барв серця і ліній здається в Гординського верх беруть покищо лінії розуму. Тому поезії того молодого юнака нагадують чомусь те вірші старого Михайла Рудницького, так у них багато саме „римованих претенсій“, сенсу і штучної, вигадливої форми. Може це тому, що обом поетам присвічує зразок Франції, в котрої літературі майже завжди переважає традиційна розумна клясичність з її вязаною формою, в протилежність до вільного сердечного німецького романтизму¹⁾. Навіть кострубатість ритміки зближує до себе ті дві „братні душі“. В віршах Гординського стільки „сенсу“, що він місцями аж перестає бути поезією, а переходить у свого роду римовану метафізику:

„У вічній змінності є пристрасна краса!
І переливи барв і динамічність ліній
Контрастами жалять зіниці, мов оса;
Шукаючи краси в захопленні невпиннім,
Ново в кожен ритм перетворююсь я
І паралельно йду в ліричному тремтінні“ (ст. 21).

(Чи нагадуючи при тім цитаті „елементольогію“ Я. А. Б. Цурковського, я не борюю одночасно „чистої літератури“ в розумінні саме Михайла Рудницького?..)

„Чиста поезія“ тікає від таких міркувань, згл. такі реколекції вбивають її. Особливо, коли до тих розважань додати ще тривіальні вигуки:

„Ех! — здається: душу бере чорт
Від нудьги такого пейзажу!“

Або:

„Сам винен. Пощо ліз?!“

Чи:

„Махнувши тільки раз під ніс
Комуś кадильницею з хльором“.

¹⁾ Пор. Otto Forst de Battaglia „Die französische Literatur der Gegenwart. 1870—1924“ (друге видання 1926), вступ.

Та при всіх тих хибах віршів Гординського треба признати, що „Барви й лінії“ силою й новістю (з нас) своїх порівнань¹⁾, римів²⁾, тематики³⁾ справді зраджують правдивого поета, котрий вміє сказати те, що хоче: Для приміру: „Ноктюрн“ (35 ст.):

„Опівночі лиш я,
Колиба й чорний ліс;
Високо на небі сяє
Алюмінієвий місяць.

Даремне одному один
Впились ми в вічі,
Котяться десь години
В синю й чорну ніч.

Куриться з ватри дим;
Підвівся пес і гавкнув,
Облизав місяць зимний
І здивований став;

Скавуліє від жаху він.
Все окуталось сном,
Лиш поволі повзне в траві
Час у недовідоме — — —

Високо підіхав Віз,
Тихо встає туман,
Задивився на місяць
Я, самітний романтик...“

Цікаво буде дізнатися, які саме впливи витворили ментальність Гординського. Сам він представляє нам свою бібліотеку в „Листах з Парижа“ (ст. 55)!

„Монтень ось...
— — — — —

А це малий жовтавий том
Глумливих посмішок Вольтера
І слів логічних і твердих,
Що бють відважно й просто. Далі.

Обік цих важкостравних книг
„La gouce et le noir“ Стендаля,
Рембо, Бодлер, Аполінер...

Отже самі революційники, безвірники та грішники. Чи диво, що душа молодого поета пригадує... його стил:

„А на столі моїм не лад,
А просто безлад“...

Він лає святости масонерії: „Одно лиш знайте: що шантаж гуманність!“ і пацифізм: „Страшна Краса Війни“ (ст. 37),

1) „Нудьга обмотала мене кущем омели“ — „Нестерпна темнота кудлатим чорним псом снується круг постелі“ — „Вперті думи налазять водно, і нахабні уривки з поетів, мов забуті в кишенях давно трамваєві помяті білети —

2) „Претенсій — сенс е“, „опій — розтопив“, „повільне — фільма“ і под.

3) Вірші „Пьотрамон“ — „Бодлер“ — „Ноктюрн“ — „Момент“ і б. і. мають зовсім свіжу екзотичну та урбаністичну тематику й відповідно до того дібрану форму.

але не має поважання й до християнської моралі (ст. 16, 26, 49 й і.). І справді, що остає людині без Бога?! як не „Міражі“:

„Йти крізь надій оманних вир,
Горіть на власному багатті
І в обрій опяливши зір
Шукати все і завжди — рватись;
Не знать ніколи: що і де?
І шлях направлений: Куди ж то?“

Й мимохить людина, хоч іще рветься до ідеалів, помалу привикає жити „оранжадним“ життям богеми. „Не є це ніяка розгубленість у поряднім кафе за останній франк зглиблювать суть!“ (8 ст.). По справді поетичнім коханні¹⁾, по справді величнім відчутті космічного моменту („Момент“, ст. 34) чи не прийде тривіяльний вигук, що французенки „це одна, єдина річ, що варт зглибити“ і серце злісне і важке, „заледенілий труп з топельницької морги“ вантажем ляже в кобурі

„Усе вичікуючи хмар,
Незаспокоєне нітрохи,
Аж гримне врешті на алярм
Уся розхрістаність епохи!

тобто революція. І Гординський свідомо чи ні — вже підготовляє своїми писаннями ґрунт до неї.

„... І весь заслухуюсь у стук
Свого серця...

— — — — —
Воно снується й бродить десь...
...Де плеще хвилями Дністер,
Де пнуться в небо темні гори, —
Воно прислухується там
І переловлює в туманах
Осінніх ночей крики та
Короткі вистріли нагана²⁾
Незнаних вершників, огні,
Іржання, свисти таємничі
І знов ліси...

А ранком гнів

На штиках карних експедицій“. (ст. 57, в „Листах з Парижа“, записаних у 1931 р. і випечатаних тепер).

Чи не мріється молодому маляреві-поетові доля Льотреамона?.

„Здається бачу: у вікні
Шалений і нестримний
Складає бурунам пісні
І океанам гимни...

¹⁾ „Ти волосся гладила шовково,
— Не забути теплої руки!
Чи ж колись ще зйдемося знову
Чудні дітваки?

Чи будуть іще блестіти очі
І в моїх забутих раменах
Ти колись, як перше, затріпочеш,
Квітку вогняна?“ (24 ст.)

²⁾ Револьвер, більшовицького виробу, котрий звичайно мають диверсанти.

Копулу неба хтось розкрив,
Огні у чорній пітьмі,
А він кінчить останній спів,
Юнак двадцятилітній!

...Враз струн розірваних акорд!
— Чому паде в бездоння,
За обрій десь, мов метеор,
Зоря Льотреамона?!“ (ст. 10).

Хочеться спитати словами самого ж Гординського. Коли людина не має опори в Бозі, то творить богом себе. Та такий самозакоханий чоловік мусить вкінці внутрішньо заломитися в своїм змаганні до безконечності. Бо те його змагання раз-у-раз зударяється з його скінченістю, обмеженістю. Він не має нікого, до кого міг би прилучитися або кому міг би віддатися. Близні на довшу мету йому не вистарчать, бо вони, так же як і він, вневдовзі вичерпаються. Повстає неспокій у всіх ділянках його життя: на місце відсутної життєвої радості й мети починає він ставити намістні (сурогати). Вони різні: від розпусти й наркоманії до революційної діяльності включно. Eritis sicut dii, scientes bonum et malum — спокушував колись Сатана й робить це до сьогодні. Та вислідом того руїна душі і вкінці руїна тіла, руїна поезії й руїна життя. Тичина, Хвильовий, Скрипник — clava exempla...

* * *

Богдан Кравців. Сонети і строфи. Львів, 1933. Накладом Богдана Дороцького. Обгортка роботи Антона Малюци. Друковано 2 тисячі примірників, з того тисячу на кращому папері. З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. Сторін 38 + 2 нпг, 16°.

За давніх часів вої не соромилися своїх почувань: Гомерів мужевбийник Ахіль сердечно плаче, не сам у кутку, а перед загартованими лицарями. Та часи змінилися й сьогоднішній націоналістичний воїн скував своє серце людини за панцир холодної гордості. Рішив, що слово, щось гірше діла, негідне ймення воїна.

Коли тому кілька літ я похвалив збірку віршів Кравціва, то автор їх неначе б то засоромився своїого слова й запевнив мене, що більше їх не буде писати. Мовляв, тепер не час на те.

Молоді націоналісти часто без роздуми ляпнуть чи зроблять якийсь шокінг. Основа тих історій у „волевім енергетизмі“ Донцова. Мовляв: відважно без надуми. Тимчасом розум і надума добра річ, лише треба їх мати. Багато вільного часу у вязниці примушує до застанови навіть завзятих націоналістів. І застанова вчить їх багато дечого, дуже для них корисного. От наприклад поваги до слова й не легковаження його як чогось гіршого від діла. Бо слово теж діло. Отже Кравців по вязничній надумі і підчас неї вспів зрозуміти свій ухил: легковаження слова, і написав третю збірку п. з. „Сонети і строфи“.

В минулих збірках Кравціва я завжди додавав їх деяку схожість з віршами М. Рильського. Такі були клясичні, елегантні, панські. Була про те в них динаміка молодости й рідке в ліриці... відчуття радості життя, дві речі виключені в Рильського. Це *evœ vita* старого Кравціва нагадувало дещо Леопольда Стаффа; було тільки молодше і більше щире, більше зі серця, ніж з розуму.

Теперішній Кравців уже інший. Його „Дорога“ зупинилася на якийсь час. Її динаміка ніг мусіла перейти примусово в потенцію серця, спинювану на привязі не лише ґратами вязниці, а й ще міцнішими ґратами волі, кермованої розумом. „Спалився, витлів юний липень“ і юні зайчики на стінах незрілої молодости гаснуть. Йде осінь зріла, золота. „І вже... в волоссі біліють срібні ниточки“.

Осінь — час зрілости, час збирання плодів. Та плоди ті такі, якими соками кормився пень і грозна спіли. І нова збірка Кравціва, хоч більше зріла, то проте й більш у ній злих соків, соків поганського націоналізму. Вона просякнута думкою про розплату, а не про будову. Віє з неї вітром степової орди, котрій байдуже будування. Орди, що втратила змисл розумної боротьби за державність, а тільки егоїстично прагне „нагально впасти від ножа чи кулі“. І ті думки „бучного юнацтва“, зроджені з книжки Донцова, ті думки опанували місцями серце і волю нового Кравціва. Поет, хоч зрозумів уже християнську любов у відношенні до грішної людини („Вітражі ґрат“, навіть дещо надто гуманно...), не може, а радше з гордості не хоче зрозуміти того, що справедливої боротьби за власну державність не треба мішати з думками про розплату, про пімсту. Може така справедливість дещо нелюдська, все ж таки вона одна має в собі божескість і власть будувати. Віктор Гюґо в „93-тньому році“ в сцені на кораблі показує нам такого справедливого вождя Вандеї. Він нагороджує й карає, керуючись справедливістю й розумом, бо тільки ці дві прикмети дають силу вождові й будівничому одночасно.

В нас годі ще того людей навчити, чи вияснити це їм. Уся наша преса й видавництва повні тепер старих гайдамацьких вигуків за „щастям ножа і крови“, за мстю; повні негативного божевілля ненависти до всього, що чуже. Мало натомість любови до свого рідного, того дивного чинника, що одинокий будує, бо імя його „Бог — люби єсть“.

У Кравціва й досі бореться в душі Ормузд з Аріманом. Природне християнство вказує йому шлях любови й милосердя („Вітражі ґрат“), заповіту Христа „великого бажайте“ („Одбився я“), зрозуміння „в началі бі Слово“ („Як дні невольні“) і под. Та одночасно заслїплює його негативна й сліпа ненависть („Твердих годин“), богемієнство („Гранчасті шпуги ґрат“) чи („Утиснене в холодні ржаві шпуги“) найбільший гріх, що ставить людину на місце Бога: гордість („...якщо колись заради мене із губ твоїх ...небачно впаде слово милосердне, — то серце горде — вражене, шалене твої дари всі знівечить нещадно, в ненависті

стужавіє, затвердне“). Який подібний тут Кравців до Процишина („Молоде покоління“)! Знак, що гордість обох має спільне сімя: Донцова.

Хто з них візьме верх, Христос чи Сатана, від того залежатиме й дальший розвиток Кравціва як поета. Скільки бо хто втратить Бога, стільки втратить душі й стільки запропастить поезії. Правду тих слів показує остання збірка Кравціва.

Краса як відблиск Бога це чинник ущасливлення. Отже і правдива поезія як засіб краси теж стверджує свою правдивість (мистецтво) тим, що нас захоплює, ущасливорює, дає спочити (не в злім значінню того слова) нашому духові в огляданню відблиску Бога. Таке естетичне ділання поезії. Коли ж якийсь вірш чи повість відкликується не до нашого інстинкту щастя, а до нижчих майже фізіологічних гонів: ненависти й нечистоти, то тимсамим, хоч би й як нас зворушила, зворушує не наше почуття краси, щось духового, а почуття сенсації, щось нижчого в людському тілі.

Неправда такої „поезії“ показується вже в самій її поетичній формі. Вона стає тоді штучна, неприродна й хоч намагається прикрити свою наготу й нужду одією правди, всетаки крізь той чужий одяг світить її голе тіло.

Це слідне і в останній збірці Кравціва. Її форма кована в сріблі слів рідко вживаних, непозбавлених ще природної поезії, небанальних, нагадує нам парнаську красу сонетів французького поета Гередії, хоч Кравців далеко не такий складний, що треба йому покласти в заслугу. Прості природні, та якісь дивно свіжі образи віршів Кравціва аж просяться порівняти їх з М. Рильським, тільки якимсь Рильським молодечим, повним жаги життя, а не глибокого спокою псевдоєреміта. Тематика: вязничне життя й почування знов найшла б свою схожість у засланицьких листах Шевченка чи вязничних думках Франка. А проте годі — мимо тих схожостей — сказати, що котранебудь з поезій Кравціва неоригінальна, справді залежна від тих її предків.

Та мимо того є і в них поетична неправда, в тих головних речах, котрих зміст криє за мнимо гарною формою гріх ненависти. Тоді виразно бачимо, як з-поза майстерности форми виходить натягненість (наприклад такий змістово неважний рим як „навпослі“) та гаркання („Гранчасті шпуги граг і шпик у кості“), щось наче „Geharnischte Sonetten“ Рюкерта („мов капраль гарка“ писав про них Франко). І такі вірші остають тільки віршами, а не поезією, й не заторкують у нашому серці ні одної струни. Нагадують тих стародавніх різьбарів, що любувалися в різьбленню прокажених з їх чиряками й ранами.

Мабуть і сам Кравців не доглянув того, що в однім вірші він, націоналіст, зблизився — до пролетарської поезії німецьких жидів комуністів... Сонет Кравціва „Паде на очі морок“ випечатали б німецькі комуністи з найбільшою приємністю. Це ж щира нотка Spartakistenbund'-у: „І хижій смерті кинувши напризвіл залишки днів — захлиснувся без стриму коханням, трупком і жагою крови“.

Молоді націоналісти не хочуть ніяк зрозуміти двох річей, котрі спасають світ. А властиво одної: страждаючої Любови. Здається їм, що терпіння це щось непотрібне, прокляте. Ввижається їм любов як щось слабе, немужеське. Коли ж зрозуміють правду Розпяття, тоді щойно визволяться з пут безплідної ялової ненависти й байки про її силу. На щастя проблески того прозріння до Правди находимо в кінцевих строфах Кравціва:

„Колись, як будні серце здавлять
і зрадить волю друг і брат —
я знаю: буду банувати
за днями, що в залізах грат.

„За ночами суворих келій
налитих померками вщерть,
де йдуть юнацькі роки друзям,
де з усміхом стрівали смерь“.

Це покищо прочуття правди. Вона ще закрита тілом для Кравціва. Та коли він побачить духа її, лицем в лице, тоді щойно зрозуміє тайну слова, тоді щойно стане великим поетом.

Редакційна примітка. До поданої оцінки поезій Кравціва додамо ще й кілька уваг від себе.

Слушно підкреслив автор рецензії, що у Кравціва в душі боротьба між Ормуздом і Аріманом, але не сказав виразно, котрий з них бере верх. На нашу думку перевага по стороні Ормузда — добробога. Що правда у Кравціва є, як зве їх рецензент, гріхи, одначе його світогляд це всетаки світогляд з Богом, його душа чує і признає над собою вище Єство, чого н. пр. зовсім не бачимо у Гординського. Але і тих кілька гріхів — не всі можемо брати на карб світогляду. Одна гордість це не лиш зерно його світогляду, але і властивість його душі. Інші це часами радше хвилювання увязненої і через те огірченої, часом лютої душі, що рветься до життя, простору й чину та готова розторощити всі перепони на шляху, це хвилювання хвиль почувань, що часами підносяться і вдаряють вище берегів — це словом психольогія активного, повного сили й життя вязня.

В цілості „Сонети і строфи“ — це поезії симпатичні, читається їх з приємністю не лиш задля елегантности і культури слова та форми, але особливо задля тієї свіжости, сили і пориву до чину душі, тієї молодечости, розмаху, юности й ідеалізму. Поезії Кравціва будують, бо побіч своїх кількох гріхів, мають більшість позитивних елементів.

Щоб безпосередно запізнати читачів з тими поезіями, наведемо кілька строф:

Над містом ніч і шум і гомін
і снігом біла заметіль —
і вже санковими дзвінками
доносить молодість відтіль

„Ти чуєш Юрку?“ — „Чую друже...
Бували ж лепські гулянки...“

От так ще двадцять зим в'язничих
мені дзвонитимуть дзвінки“.

Це чи не найкращий вірш цілої збірки. Безпосередність, щирість і простота нагадують Лепкого. Ось інша строфа:

Як гасне день і меркнуть очі
і пал потухне в голові —
приходить ід моїй постелі,
сідає заздрих любці дві.

Одна милує, присипляє...
А тая дивиться до віч,
холодним поглядом тривожить...
І так сидять — і смерть і ніч.

Строфи, на нашу думку, ліпше вдалились поетові, як сонети. Строфи, і без гріхів, і в них справді проявилась душа. Натомість у важчу форму сонетів поет, як сам каже, „заковував життя гарячий омах“ і те заковування не дозволило як слід проявитись душі та дало перевагу розумові.

Редакція.

* * *

Жигмонт Процишин: Молоде покоління. Львів 1933. Видавництво „Стрибожич“. Вінета Павла Ковжуна. Стор. 176, 16^о.

Коли Гординський духом ближчий до „партії“ більшовиків, то Процишин — так як і Кравців — належить до ярих націоналістів. Його збірка оповідань про молоде покоління коріниться глибоко в психіці того ж покоління, психозі віри в перемогу сили над правом, ненависти над любовю, одиночного над універсальним, звірячого над людським.

Талант Процишина бере свій вихід з терпіль і змагань його життя, й тут ще одна його спорідненість з Кравцівом. Попри великий гріх ненависти, книжка Процишина всетаки має свою вартість, бо крім тієї ненависти горить у ній ще ясне полум'я любови й саможертви. 15 оповідань Процишина розказують нам про душу молодих українців, головно тюремників. У всіх тих оповіданнях Процишин уміло змалював переміни в душах молодих людей, їх пробудження до націоналізму, до зрозуміння потреби сильно жити, міцно бажати й боротись до загину за свої ідеали. Які ті ідеали, на це вказує вже хоч би сконфіскування цілого накладу книжки польською прокуратурою.

Попри чисто літературні вальори: оригінальну й цікаву тематику, живий і оригінальний стиль, добру будову новель, досить чисту мову й інше, книжка Процишина буде мати негативні наслідки. Поширене серед молоді „Молоде покоління“, замість будуючої любови свого, вчило би її руйнуючої ненависти. Замість української державницької творчої праці, „Молоде покоління“ вчило би нашу молодь польської повстанчої бунтарної психози, що не прив'язує жадної ваги до позитивної еволюційної праці та зовсім не розуміє вартости реальних здобутків в економічному й культурному житті при будуванні своєї дер-

жави. Замість покори супроти Божества, Процишин ставить бога: власне я. Не диво, що один з героїв врешті доходить до звичайного свинства, зробленого для марних егоїстичних цілей¹⁾. На треба тому дивуватися: поганство мусить довести вкінці до признання ідеї Макіявелія „мета освячує засоби“.

Хоч „Молоде покоління“ має свої літературні вальори, як суто тенденційна книжка з усіх нагороджених найменше заслугує на признання літературної нагороди. А коли все таки їй цю нагороду признано, то тим же журі само збило пересуд про шкідливість тези в літературі...

* * *

Галина Журба: Зорі світ заповідають... „Українська Бібліотека“ ч. 10. Львів 1933. Стор. 128, 16⁰. Обгортка рисунку Едварда Козака. Наклад 5000 примірників. Ціна 95 грошів.

Про нагороджену книжку „Зорі світ заповідають“ Галини Журби писав я в 11—12. числі „Дзвонів“ (ст. 530—531). Тут наведу хіба вдобавок кілька слів з іще одної знаної мені рецензії.

„Оповідання „Зорі світ заповідають“ це епопея темного волинського села, слово про його війну з усяким лихом і прозріння до українства“. Слово про традицію старої української крові, свободолюбної, що навіть в землю закопана, все таки ще звідтіля біла сильна та червона на ріст чоловіка.

„Фабула епопеї не надзвичайна, тай „хлопська тематика“ до того могли б зробити цю книжку нестравною для теперішнього українського читача. А проте так не є. Запобігають тому дві речі: тепле українською кровю серце авторки і великий талант її як письменниці. Ці дві прикмети дають у висліді не лише приємне читання книжки до останньої її сторінки, але дають також захоплення красою: відблиском Бога-Любови. І так служать посередно до морального усвершення читача.

„Це ж у цій книжці не якісь описи дурненького еготичного еросу цього чи того інтелігентчика. Ні, це епопея типічних перемін, підсвідомого в свідоме, гріха в добро.

„Зорі світ заповідають“ це тільки перша частина заповідженої епопеї. Які будуть дальші частини, не знаємо. Та в тій першій авторка показала себе як справді великий талант. Моральні вартості книжки, не такі може свідомі себе в інтенції авторки, проте подані на такій ставині, що цілість справді захоплює. Психіка персонажів повісти природна й добре умотивована. Описи природи аж переливаються своїм бароковим багатством та щирою любовю до Рідної Землі. В усіх тих описах багато тепла, сонця й несподіваних оригінальних порівнянь. Вони короткі, та своєю оригінальністю й одночасно знайомістю, освоєністю викликають в душі читача справжні настрої, видимий знак невидимої поезії.

¹⁾ Через конфіскацію не можу — на жаль — подати цитатів. Цікавих відсилаю до рецензії Арамиса в „Новій Зорі“ ч. 58. з 6. серпня 1933, котра появилася мабуть ще перед конфіскацією книжки Процишина.

Загалом дух книжки соняшний, хоч багато в ній темних картин. Ще один доказ української раси авторки: це ж щиро наша прикмета, той сміх крізь сльози. Злука легенди-традиції з реальним життям додає епопеї якогось таємного чару. Наче свшан-зілля пригадає нам ту землю, про котру ми може й забули за своїм інтелігентським бюрком. І ми, старі діти, віримо тим казкам, бо заворожила нас правда щирої поезії. Хоч брешуть лисиці на щити червоні, хоч ріки мутно текуть, хоч небом пожарин кров, то все таки далекі на обрії зорі — світ новий кра-сний, світ заповідають...

* * *

Степан Левинський: З японського дому. Львів, 1932. На-кладом Видавничої Спілки „Діло“. Ст. 146, мал. 8°. Обгортка М. Бутовича.

Книжка новель Левинського своїм духом дещо рідна книжці Гординського задля своєї культури слова та французької вмі-лости легкого вислову. До того ж мова Левинського має в собі щось з мови Коцюбинського чи Тичини; якесь таке „щось“, що захоочує інтелігентів дочитати її до кінця. Дальше форма новель „З японського дому“ теж захоочувала б до читання; автор уміє нас зацікавити фабулою, зворушити стилем та доброю будовою новель. Усі ті прикмети автора вказують, що це неабиякий та-лант і що журі, оцінюючи книжку з чисто формальних її при-кмет як літературного твору, справедливо признало їй нагороду.

Та коли нас захоплює „одежа слова“, то цікаво, чи зміст відповідає своєю вартістю тій красі форми? Мусимо сказати: рі-шуче ні. Змістом усіх 11-ти новель Левинського еротичні пере-живання мешканців японського дому. Не виключене, що вони відповідають дійсності, не виключене, що в японському домі жи-ють типи, котрих альфа й омега тільки один пансексуалізм. Та нам здається, що такий переріст не відповідає гармонії в життю і красі, що він не вдоволяє нашого змагання до щастя, до за-хоплення красою. І тому, хоч книжка Левинського може і зво-рушує, то це зворушення має свій осідок не в серці, а в сексу-альному зацікавленні, — не в заспокоєнню волі, а навпаки в від-русі жаги. Тому вважаю книжку Левинського за цікаву, та годі мені признати їй назву гарної, белетристичної.

Аморальність книжки каже нам зачислити її до літератури упадку, подібно як і такі прим. „Нагоди і пригоди“ М. Рудниць-кого чи „Чесність з собою“ В. Винниченка. З тою ріжницею, що „Чесність з собою“ писана для тези, а в Левинського теза майже непомітна й виходить не виключно з розуму, а з цілої психіки як одности. І тому вона небезпечніша, бо більш люд-ська, більш „природна“.

* * *

Як бачимо, то осуд нагороджених творів зі становища сві-тогляду дещо іншого від становища журі, випав зовсім інакше. Доброю назвав я лише книжку Галини Журби, бо вона добра

